

Grondslagen Vermogensrecht

Noordhoff Uitgevers

Mr. A.M.M.M. van Zeijl
Mr. M.P.L. Adriaansen

11^e druk

Grondslagen Vermogensrecht

Mr. A.M.M.M. van Zeijl

Mr. M.P.L. Adriaansen

Elfde druk

Noordhoff Uitgevers Groningen | Utrecht

Ontwerp omslag: G2K (Groningen/Amsterdam)

Omslagillustratie: iStockphoto

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

De informatie in deze uitgave is uitsluitend bedoeld als algemene informatie. Aan deze informatie kunt u geen rechten of aansprakelijkheid van de auteur(s), redactie of uitgever ontleenen.

0 / 20

© 2020 Noordhoff Uitgevers bv, Groningen/Utrecht, Nederland.

Deze uitgave is beschermd op grond van het auteursrecht. Wanneer u (her)gebruik wilt maken van de informatie in deze uitgave, dient u vooraf schriftelijke toestemming te verkrijgen van Noordhoff Uitgevers bv. Meer informatie over collectieve regelingen voor het onderwijs is te vinden op www.onderwijsenauteursrecht.nl.

This publication is protected by copyright. Prior written permission of Noordhoff Uitgevers bv is required to (re)use the information in this publication.

ISBN (ebook) 978-90-01-59337-7

ISBN 978-90-01-59336-0

NUR 820

Woord vooraf

Grondslagen Vermogensrecht is geschreven vanuit de behoefte in het onderwijs aan een inleidend praktijkgericht en duidelijk geschreven handboek op het gebied van het vermogensrecht. Het boek bevat algemene onderwerpen met betrekking tot het vermogensrecht, zoals het goederenrecht, het recht van pand en hypotheek, de rechtshandeling, de overeenkomst en de onrechtmatige daad als bron van verbintenissen en het verbintenissenrecht. Het boek wordt afgesloten met de bespreking van een paar bijzondere overeenkomsten, te weten de koopovereenkomst, de huur en verhuur en de arbeidsovereenkomst.

Aan het eind van elk hoofdstuk zijn kernbegrippen en hun betekenis opgenomen. Of de lezer de inhoud van een bepaald hoofdstuk beheerst, kan hij toetsen aan de hand van de meerkeuze- en oefenvragen. De antwoorden van de meerkeuzevragen zijn aan het eind van het boek opgenomen. De antwoorden van de oefenvragen staan in de docentenhandleiding. Daarnaast bestaat er voor studenten en docenten een databank met meerkeuzevragen. Deze databanken zijn ook per hoofdstuk ingericht.

Uiteraard zijn alle in het boek behandelde onderwerpen geactualiseerd en zijn recente wetwijzigingen in de stof verwerkt. Er is voor zover mogelijk rekening gehouden met toekomstige wettelijke regelingen.

A.M.M.M. van Zeijl
M.P.L. Adriaansen

Amsterdam/Breda, september 2019

Inhoud

Inleiding 11

1 Enige grondbeginselen 13

- 1.1 Rechtsregels 13
 - 1.1.1 Publiekrecht en privaatrecht 14
 - 1.1.2 Dwingend en aanvullend (regelend) recht 15
 - 1.1.3 Materieel en formeel recht 16
 - 1.1.4 Objectief en subjectief recht 16
- 1.2 Rechtsbronnen 17
 - 1.2.1 Wet 17
 - 1.2.2 Internationale regelingen 19
 - 1.2.3 Jurisprudentie 20
 - 1.2.4 Gewoonterecht 21
 - 1.2.5 Ongeschreven recht 21
- 1.3 Burgerlijk Wetboek 22
 - 1.3.1 Personen- en familierecht en rechtspersonen (Boek 1 en 2) 23
 - 1.3.2 Vermogensrecht (Boek 3 t/m 8) 23
 - 1.3.3 Internationaal privaatrecht (Boek 10) 24
 - 1.3.4 Opbouw van het BW 25
 - [Kernbegrippenlijst](#) 26
 - [Meerkeuzevragen](#) 28
 - [Oefenvragen](#) 30

2 Vermogensrecht algemeen 33

- 2.1 Vermogen 33
 - 2.1.1 Zaken 34
 - 2.1.2 Vermogensrechten 36
- 2.2 Registergoederen en niet-registergoederen 37
- 2.3 Onderscheid van vermogensrechten 38
 - 2.3.1 Absolute en relatieve rechten 38
 - 2.3.2 Zakelijke en persoonlijke rechten 40
 - 2.3.3 Beperkte rechten 41
 - 2.3.4 Afhankelijke rechten 42
- 2.4 Conflicterende rechten 43
 - 2.4.1 Botsing van twee beperkte rechten 44
 - 2.4.2 Botsing van twee relatieve of vorderingsrechten 45
 - [Kernbegrippenlijst](#) 49
 - [Meerkeuzevragen](#) 51
 - [Oefenvragen](#) 53

3 Overdracht 55

- 3.1 Verkrijging onder algemene titel en onder bijzondere titel 55
- 3.2 Vereisten voor een geldige overdracht 57

- 3.2.1 Geldige titel [57](#)
- 3.2.2 Beschikkingsbevoegdheid [60](#)
- 3.2.3 Levering [61](#)
- 3.3 Derdenbescherming [72](#)
- 3.3.1 Derdenbescherming naar soort goed [73](#)
- 3.3.2 Schijnhandeling of schijnakte [77](#)
- 3.4 Overzicht van wijzen van levering en derdenbescherming [77](#)
 - [Kernbegrippenlijst 79](#)
 - [Meerkeuzevragen 81](#)
 - [Oefenvragen 83](#)

4 Pand en hypotheek [87](#)

- 4.1 Pand [87](#)
- 4.1.1 Vestiging van het pandrecht [88](#)
- 4.1.2 Rechten van de pandhouder [94](#)
- 4.1.3 Derdenbescherming [96](#)
- 4.2 Hypotheek [97](#)
- 4.2.1 Vestiging van het hypotheekrecht [98](#)
- 4.2.2 Hypothecaire bedingen [100](#)
- 4.2.3 Rechten van de hypotheekhouder [101](#)
 - [Kernbegrippenlijst 104](#)
 - [Meerkeuzevragen 107](#)
 - [Oefenvragen 110](#)

5 Rechtshandeling algemeen [113](#)

- 5.1 Het begrip 'rechtshandeling' [113](#)
- 5.1.1 Eenzijdige rechtshandeling [114](#)
- 5.1.2 Meerzijdige rechtshandeling [115](#)
- 5.2 Totstandkoming van een rechtshandeling [117](#)
- 5.2.1 Vereisten totstandkoming van een rechtshandeling [117](#)
- 5.2.2 Moment waarop de rechtshandeling tot stand komt [120](#)
- 5.3 Nietigheid en vernietigbaarheid van een rechtshandeling (nulliteiten) [121](#)
- 5.3.1 Wanneer is een rechtshandeling nietig of vernietigbaar? [121](#)
- 5.3.2 Gevolgen van nietigheid en vernietigbaarheid [126](#)
- 5.3.3 Wie kunnen een beroep doen op de nietigheid en vernietigbaarheid? [128](#)
 - [Kernbegrippenlijst 130](#)
 - [Meerkeuzevragen 132](#)
 - [Oefenvragen 134](#)

6 Rechtshandeling door vertegenwoordiging [137](#)

- 6.1 (Eigenlijke) vertegenwoordiging [137](#)
- 6.1.1 Vertegenwoordiging krachtens volmacht [141](#)
- 6.1.2 Onbevoegde vertegenwoordiging [142](#)
- 6.1.3 Handelingsonbekwaamheid en volmacht [147](#)
- 6.1.4 De gevolgen van de volmacht voor de nakoming van verbintenissen [147](#)
- 6.1.5 Nader te noemen meester [150](#)
- 6.1.6 Selbsteintritt [150](#)
- 6.2 Oneigenlijke vertegenwoordiging [151](#)
- 6.3 Lastgeving [153](#)
 - [Kernbegrippenlijst 155](#)
 - [Meerkeuzevragen 157](#)
 - [Oefenvragen 160](#)

- 7 Overeenkomst 163**
 - 7.1 Wat is een overeenkomst? 164
 - 7.2 Totstandkoming van een overeenkomst 165
 - 7.2.1 Aanbod 165
 - 7.2.2 Aanvaarding 168
 - 7.2.3 Op welk tijdstip komt de overeenkomst tot stand? 169
 - 7.2.4 Totstandkoming van de elektronische overeenkomst 169
 - 7.3 Inhoud van de overeenkomst 171
 - 7.3.1 Factoren die de inhoud van de overeenkomst bepalen 171
 - 7.3.2 Onvoorziene omstandigheden 175
 - 7.3.3 Precontractuele fase 176
 - 7.3.4 Standaardregelingen 178
 - 7.3.5 Algemene voorwaarden 178
 - 7.4 Overeenkomsten en derden 182
 - 7.5 Vaststellingsovereenkomst 188
 - [Kernbegrippenlijst 190](#)
 - [Meerkeuzevragen 194](#)
 - [Oefenvragen 197](#)

- 8 Rechtmatige en onrechtmatige daad 201**
 - 8.1 Rechtmatige daad 202
 - 8.2 Onrechtmatige daad 204
 - 8.2.1 Daad: doen of nalaten 205
 - 8.2.2 Onrechtmatigheid 205
 - 8.2.3 Toerekenbaarheid van de onrechtmatige daad 209
 - 8.2.4 Schade en causaal verband 220
 - 8.2.5 Relativiteit 223
 - 8.3 Wie zijn aansprakelijk? 224
 - 8.4 Productenaansprakelijkheid 226
 - 8.5 Oneerlijke handelspraktijken 230
 - 8.6 Misleidende reclame 231
 - 8.7 Aansprakelijkheid bij elektronisch rechtsverkeer 232
 - 8.8 Onrechtmatige overheidsdaad 235
 - [Kernbegrippenlijst 237](#)
 - [Meerkeuzevragen 241](#)
 - [Oefenvragen 244](#)

- 9 Verbintenis 247**
 - 9.1 Wat is een verbintenis? 248
 - 9.2 Bronnen van een verbintenis 248
 - 9.3 Inhoud van een verbintenis 251
 - 9.4 Twee partijen: schuldeiser en schuldenaar 252
 - 9.5 Pluraliteit van schuldenaren en hoofdelijke verbondenheid 253
 - 9.6 Eenzijdige en wederkerige verbintenisscheppende overeenkomsten 255
 - 9.7 Voorwaardelijke verbintenissen en verbintenissen onder tijdsbepaling 256
 - 9.7.1 Voorwaarde 257
 - 9.7.2 Tijdsbepaling 258
 - 9.8 Natuurlijke verbintenis 258
 - 9.9 Overgang en tenietgaan van verbintenissen 260
 - 9.9.1 Overgang van vorderingsrechten 260
 - 9.9.2 Overgang van schulden 261

- 9.9.3 Contractoverneming [262](#)
- 9.9.4 Tenietgaan van verbintenissen [262](#)
 - [Kernbegrippenlijst 265](#)
 - [Meerkeuzevragen 268](#)
 - [Oefenvragen 270](#)

10 Nakoming en niet-nakoming van verbintenissen [273](#)

- 10.1 Nakoming [273](#)
 - 10.1.1 Opeisbaarheid van de vordering [274](#)
 - 10.1.2 Wie kan bevrijdend nakomen? [275](#)
 - 10.1.3 Aan wie moet betaald worden? [276](#)
 - 10.1.4 Vereisten voor de nakoming [279](#)
- 10.2 Verweermiddelen van de schuldenaar [281](#)
 - 10.2.1 Verweermiddelen [281](#)
 - 10.2.2 Opschorting van de nakoming [283](#)
- 10.3 Niet-nakoming en toerekenbaarheid [288](#)
 - 10.3.1 Factoren die van invloed zijn op de toerekenbaarheid van de niet-nakoming [289](#)
 - 10.3.2 Manieren van toerekenbaar tekortschieten [294](#)
 - 10.3.3 Moment van toerekening [296](#)
- 10.4 Gevolgen van het toerekenbaar niet-nakomen [301](#)
 - 10.4.1 Verplichting tot betaling van schadevergoeding [301](#)
 - 10.4.2 Verplichting alsnog na te komen [306](#)
 - 10.4.3 Ontbinding van de overeenkomst [306](#)
 - 10.4.4 Einde van het verzuim van de schuldenaar [310](#)
- 10.5 Niet-toerekenbaar tekortschieten: overmacht [311](#)
- 10.6 Schuldeisersverzuim [314](#)
 - [Kernbegrippenlijst 317](#)
 - [Meerkeuzevragen 321](#)
 - [Oefenvragen 326](#)

11 Schadevergoeding [329](#)

- 11.1 Wat is schade? [330](#)
- 11.2 Welke schade wordt vergoed? [331](#)
 - 11.2.1 Waarop kan schadevergoeding betrekking hebben? [331](#)
 - 11.2.2 Vorm van de schadevergoeding [333](#)
- 11.3 Vaststelling van de hoogte van de schadevergoeding [335](#)
 - 11.3.1 Concrete en abstracte schadeberekening [335](#)
 - 11.3.2 Positief en negatief belang [336](#)
 - 11.3.3 Voordeelstoerekening, eigen schuld en medeschuld [337](#)
 - 11.3.4 De rol van de rechter [339](#)
- 11.4 Schadevergoeding bij letsel en overlijden [341](#)
- 11.5 Affectieschade [342](#)
 - [Kernbegrippenlijst 346](#)
 - [Meerkeuzevragen 348](#)
 - [Oefenvragen 350](#)

12 Koopovereenkomst [353](#)

- 12.1 Koop en consumentenkoop [354](#)
 - 12.1.1 Consumentenkoop [356](#)
 - 12.1.2 Koop met eigendomsvoorbehoud [358](#)
 - 12.1.3 Koop op proef [359](#)
 - 12.1.4 Koop op afstand [359](#)

- 12.1.5 Onderhandse en openbare verkoop [362](#)
- 12.1.6 Ongevraagde toezending van zaken [363](#)
- 12.1.7 Koopoptie [364](#)
- 12.2 Rechten van de koper [364](#)
 - 12.2.1 Wat kan de koper eisen? [364](#)
 - 12.2.2 Overgang van het risico [368](#)
 - 12.2.3 Rechten van de koper bij niet-nakoming door de verkoper [368](#)
- 12.3 Rechten van de verkoper [373](#)
 - 12.3.1 Wat kan de verkoper eisen? [373](#)
 - 12.3.2 Rechten van de verkoper bij niet-nakoming door de koper [374](#)
 - 12.3.3 Recht van reclame [375](#)
- 12.4 Koop op afbetaling [376](#)
 - 12.4.1 Huurkoop [377](#)
 - 12.4.2 Leasing [380](#)
 - [Kernbegrippenlijst 383](#)
 - [Meerkeuzevragen 386](#)
 - [Oefenvragen 389](#)
- 13 Huur en verhuur [391](#)**
 - 13.1 Algemene bepalingen huur en verhuur [391](#)
 - 13.1.1 Totstandkoming van de huurovereenkomst [393](#)
 - 13.1.2 Verplichtingen van de verhuurder [393](#)
 - 13.1.3 Verplichtingen van de huurder [396](#)
 - 13.1.4 Einde van de huurovereenkomst [401](#)
 - 13.1.5 'Koop breekt geen huur' [402](#)
 - 13.2 Woonruimte [403](#)
 - 13.2.1 Huurprijs [404](#)
 - 13.2.2 Opzegging door de huurder [407](#)
 - 13.2.3 Opzegging door de verhuurder [408](#)
 - 13.2.4 Huurbescherming bij opzegging door de verhuurder [412](#)
 - 13.2.5 Huisvestingsvergunning [412](#)
 - 13.2.6 Medehuuderschap [413](#)
 - 13.2.7 Wederverhuur en onderhuur [415](#)
 - 13.3 Bedrijfsruimte [416](#)
 - 13.3.1 Opzegging na vijf jaar [417](#)
 - 13.3.2 Opzegging na tien jaar [419](#)
 - 13.3.3 Huurprijs [420](#)
 - [Kernbegrippenlijst 421](#)
 - [Meerkeuzevragen 423](#)
 - [Oefenvragen 426](#)
- 14 Arbeidsovereenkomst [429](#)**
 - 14.1 Wat is een arbeidsovereenkomst? [430](#)
 - 14.2 Flexibele arbeidscontracten [434](#)
 - 14.3 Totstandkoming van de arbeidsovereenkomst [438](#)
 - 14.3.1 Sollicitatiefase [439](#)
 - 14.3.2 Minderjarige werknemer [441](#)
 - 14.3.3 Bedingen in arbeidsovereenkomsten [441](#)
 - 14.4 Verplichtingen van de werkgever [446](#)
 - 14.4.1 Loon [446](#)
 - 14.4.2 Vakantie en vakantietoelage [452](#)
 - 14.4.3 Andere vormen van betaald en onbetaald verlof [453](#)
 - 14.4.4 Informatie [455](#)

- 14.4.5 Getuigschrift [455](#)
 - 14.4.6 Veiligheid [455](#)
 - 14.4.7 Re-integratie van zieke werknemers [456](#)
 - 14.4.8 Gelijke behandeling [457](#)
 - 14.4.9 Goed werkgeverschap [457](#)
 - 14.5 Verplichtingen van de werknemer [459](#)
 - 14.6 Beëindiging van de arbeidsovereenkomst [459](#)
 - 14.6.1 Beëindiging van rechtswege [460](#)
 - 14.6.2 Wederzijds goedvinden [463](#)
 - 14.6.3 Opzegging met en zonder schriftelijke instemming [465](#)
 - 14.6.4 Transitievergoeding [474](#)
 - 14.6.5 Ontslag op staande voet [476](#)
 - 14.6.6 Ontslagverboden [478](#)
 - 14.6.7 Ontslag en faillissement [480](#)
 - 14.6.8 Collectief ontslag [480](#)
 - 14.6.9 Overgang van ondernemingen [482](#)
 - 14.7 Collectieve arbeidsovereenkomst [483](#)
 - 14.7.1 Totstandkoming van een cao [486](#)
 - 14.7.2 Handhaving van de cao-bepalingen [486](#)
 - 14.7.3 Algemeen verbindend en onverbindend verklaren [486](#)
- [Kernbegrippenlijst 488](#)
- [Meerkeuzevragen 491](#)
- [Oefenvragen 495](#)

Antwoorden op de meerkeuzevragen [497](#)

Afkortingenlijst [499](#)

Register [501](#)

Inleiding

De opzet van *Grondslagen Vermogensrecht* is als volgt. Juridische problemen worden uitgelegd aan de hand van praktische voorbeelden. Nadat de juridische oplossing van de problemen uitgelegd is, wordt de oplossing getoetst aan de wettekst. Op deze wijze verwerft de lezer kennis van de desbetreffende regel en het inzicht in de praktische toepassing ervan.

De student kan zijn verworven kennis en inzicht testen aan de hand van meerkeuzevragen en (open) oefenvragen. De antwoorden van de meerkeuzevragen zijn achter in het boek opgenomen. De antwoorden van de oefenvragen zijn opgenomen in een docentenhandleiding, die te vinden is op www.grondslagvermogensrecht.noordhoff.nl. Op de website staan ook de databanken met meerkeuze-oefenvragen. Per hoofdstuk zijn de belangrijkste begrippen in een kernbegrippenlijst opgenomen.

1

Enige grondbeginselen

- 1.1 Rechtsregels
- 1.2 Rechtsbronnen
- 1.3 Burgerlijk Wetboek

Voordat je met de bestudering van specifieke juridische onderwerpen kunt starten, moet je eerst op de hoogte zijn van een paar grondbeginselen. Daarom worden in dit eerste hoofdstuk grondbeginselen van het recht behandeld. In de eerste plaats is het natuurlijk belangrijk te weten wat een rechtsregel is en hoe deze zich verhoudt tot andere regels die er in de maatschappij zijn (par. 1.1). In de tweede plaats komt de vraag aan de orde waaruit rechtsregels kunnen ontstaan, de zogenoemde rechtsbronnen (par. 1.2). Tot slot worden de indeling en de systematiek van het Burgerlijk Wetboek behandeld (par. 1.3).

1.1 Rechtsregels

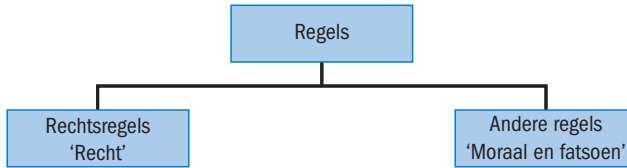
Mensen leven in een maatschappij. In deze maatschappij worden zij geconfronteerd met allerlei regels die gaan over hun onderlinge verhouding en hun relatie met de overheid. Die regels kunnen variëren van 'op de openbare weg moet het verkeer rechts houden' tot 'eten doe je met mes en vork', 'wie iets koopt, moet daarvoor een koopprijs betalen', 'de beslechting van geschillen is bij uitstek opgedragen aan de rechterlijke macht' of 'aan iedere Nederlander die niet over de middelen beschikt om in de noodzakelijke kosten van het bestaan te voorzien, wordt bijstand verleend'.

Niet alle regels zijn rechtsregels. Regels zijn *rechtsregels* als zij als zodanig worden erkend en door rechters en andere autoriteiten worden toegepast en afgedwongen. Rechtsregels zijn juridisch relevant en rechtens afdwingbaar. Van onze voorbeelden zijn dat: op de openbare weg moet het verkeer rechts houden; wie iets koopt, moet daarvoor een koopprijs betalen; de beslechting van geschillen; het recht op bijstand. Of je met mes en vork eet, is juridisch niet relevant. Al die rechtsregels in Nederland vormen het Nederlandse recht. De andere regels zijn regels van moraal en fatsoen.

Rechtsregels

We zetten het voorafgaande op een rij in figuur 1.1. De uitwerking ervan is opgenomen in de subparagrafen die na het figuur volgen.

FIGUUR 1.1 Onderscheid regels

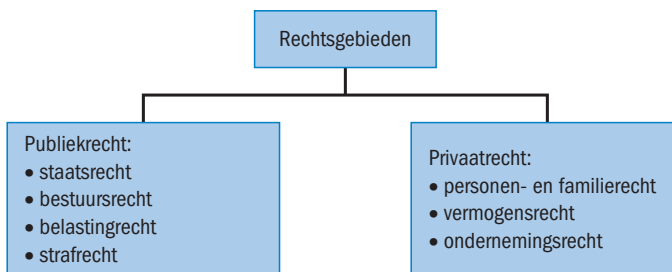
Rechtsregels kunnen worden onderscheiden in:

- publiekrechtelijke en privaatrechtelijke rechtsregels (subpar. 1.1.1);
- dwingende rechtsregels en regels van aanvullend of regelend recht (subpar. 1.1.2);
- materieel recht en formeel recht (subpar. 1.1.3);
- objectief recht en subjectief recht (subpar. 1.1.4).

1.1.1 Publiekrecht en privaatrecht

Het Nederlandse recht wordt in twee grote rechtsgebieden verdeeld: het publiekrecht en het privaatrecht. Tot het publiekrecht worden gerekend het staatsrecht, het bestuursrecht, het strafrecht en het belastingrecht. Het privaatrecht omvat het burgerlijk recht: het personen- en familierecht, het vermogensrecht en het ondernemingsrecht. Of iets onder het publiekrecht of onder het privaatrecht valt, heeft te maken met de relaties die de overheid en burgers met elkaar of onderling hebben, bijvoorbeeld die van de provincie ten opzichte van de gemeente of de ene burger ten opzichte van de andere burger. Zie figuur 1.2.

FIGUUR 1.2 Indeling rechtsgebieden

Publiekrecht

Het *publiekrecht* regelt de verhouding tussen overheid en burger en de organisatie van de verschillende overheidsorganen. Zo hebben bijvoorbeeld de Participatiewet (Pw) en de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte (Uw HW) betrekking op de relatie overheid-burger. In bijvoorbeeld de Provinciewet en de Gemeentewet wordt de organisatie van de provincies en gemeenten geregeld.

De Pw bepaalt onder andere dat iedere Nederlander die hier te lande in zodanige omstandigheden verkeert of dreigt te geraken dat hij niet meer

over de middelen beschikt om in de noodzakelijke kosten van zijn bestaan te voorzien, recht heeft op bijstand van overheidswege (art. 11 Pw). De uitvoering van de wet behoort tot de taak van de gemeenten. Op grond van deze wet kan een burger dus een recht, namelijk op een bijstandsuitkering, uitoefenen tegenover een overheidsorgaan.

De Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte moet ervoor zorgen dat de hoogte van de huurprijs in overeenstemming is met de kwaliteit van de gehuurde woning. Is dat niet het geval, dan kan de huurder naar de Huurcommissie gaan met het verzoek de huurprijs vast te stellen. Door middel van de Uw HW worden belangen beschermd van de (zwakkere) huurder tegenover de (sterkere) verhuurder.

De Provinciewet en de Gemeentewet regelen de bevoegdheden van overheidsorganen, namelijk de provincie en de gemeente. Zo vinden we in de Provinciewet dat in elke provincie Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en een commissaris van de Koning zijn. En dat de bevoegdheid tot regeling en bestuur inzake de huishouding van de provincie aan het provinciebestuur wordt overgelaten. Soortgelijke bepalingen zijn voor gemeenten opgenomen in de Gemeentewet.

Het *privaatrecht* geeft regels die de onderlinge verhouding van mensen betreffen, zoals 'wie iets koopt, moet daarvoor een koopprijs betalen', 'echtgenoten zijn verplicht elkaar het nodige te verschaffen' of 'het bestuur van de besloten vennootschap wordt benoemd door de algemene vergadering'. Aan de regels van het privaatrecht kan iemand rechten ontnemen, die hij tegenover iemand anders kan handhaven. Daarbij speelt in de eerste plaats de vraag wanneer iemand deze rechten tegenover anderen kan uitoefenen. In de tweede plaats speelt de vraag wie dan diegenen zijn die deze rechten hebben. Het Burgerlijk Wetboek (BW) en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) zijn voorbeelden van wetten die onder het privaatrecht vallen. Overigens kan ook de overheid privaatrechtelijk handelen.

Privaatrecht

1.1.2 Dwingend en aanvullend (regelend) recht

Rechtsregels kunnen dwingend van aard zijn, maar ook aanvullend of regelend. *Dwingend recht* betekent dat niet van de rechtsregel mag worden afgeweken. De sanctie op overtreding van een regel van dwingend recht is nietigheid van de betreffende (rechts)handeling. De handeling is dan juridisch niet geldig. *Aanvullend of regelend recht* is slechts van toepassing voor zover partijen zelf geen regeling hebben getroffen. In het privaatrecht komen zowel regels van dwingend recht als regels van aanvullend (of regelend) recht voor. Een voorbeeld van dwingend recht op het gebied van het privaatrecht is dat de koop van een tot bewoning bestemde onroerende zaak, indien de koper een natuurlijk persoon is die niet handelt in de uitoefening van een beroep of bedrijf, schriftelijk wordt aangegaan. Als de overeenkomst niet schriftelijk wordt aangegaan, dan is die overeenkomst nietig. Dat betekent dus dat de koopovereenkomst niet geldig is.

Dwingend recht

Aanvullend recht

De regels betreffende het overeenkomstenrecht uit Boek 6 BW zijn hoofdzakelijk van aanvullend of regelend recht. Dat houdt in dat partijen zelf kunnen bepalen wat de inhoud van hun overeenkomst is. Als partijen dit niet doen, dan zijn volgens art. 248 van Boek 6 BW automatisch de desbetreffende bepalingen uit het Burgerlijk Wetboek van toepassing. In art. 12 lid 2 van Boek 7 BW staat dat bij de koopovereenkomst de kosten van afhalen en kosten van

een koopakte en van de overdracht ten laste van de koper komen. Het staat partijen echter vrij om contractueel van deze bepaling af te wijken.

In het arbeidsrecht zijn ook regels van driekwartdwingende en semidwingende aard opgenomen.

Driekwartdwingend recht maakt het voor werkgever en werknemer mogelijk om bij collectieve arbeidsovereenkomst af te wijken van een wettelijke bepaling. *Semidwingend recht* biedt de mogelijkheid dat de werkgever en de individuele werknemer samen schriftelijk kunnen afwijken van de wettelijke bepaling. In art. 628 Boek 7 BW zijn beide soorten bepalingen terug te vinden. Het artikel gaat over de opzegtermijnen die de werkgever en de werknemer in acht moeten nemen bij het opzeggen van de arbeidsovereenkomst. Deze wettelijke termijnen kunnen worden verkort door middel van een collectieve arbeidsovereenkomst (driekwartdwingend recht). Verlenging van die termijnen kan voorts als de werkgever en de werknemer dit onderling schriftelijk bepalen (semidwingend recht).

1.1.3 Materieel en formeel recht

Rechtsregels kunnen we onderscheiden in materieel en formeel recht. *Materieel recht* zegt iets over de inhoud van de rechtsregels. Het materieel recht bevat rechten en plichten, geboden en verboden. Het materiële privaatrecht zegt bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een eigendomsrecht of wanneer een overeenkomst tot stand komt of wanneer deze moet worden nagekomen. Het materiële privaatrecht staat onder andere in het Burgerlijk Wetboek en in het Wetboek van Koophandel. Het materieel strafrecht bepaalt bijvoorbeeld wanneer er sprake is van diefstal of verduistering. Dergelijke verbodsbepalingen zijn te vinden in het Wetboek van Strafrecht.

Regels van *formeel recht* geven aan hoe de regels van het materiële recht worden gehandhaafd. Het formele recht is het *procesrecht*. Het privaatrechtelijk procesrecht is geregeld in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv). Het strafprocesrecht is opgenomen in het Wetboek van Strafvordering (Sv). In die wetboeken staat bijvoorbeeld hoe procedures bij de rechter worden gevoerd.

1.1.4 Objectief en subjectief recht

We kunnen nog een onderscheid maken, namelijk dat tussen objectief en subjectief recht. Het *objectieve recht* is het geheel van geldende rechtsregels in Nederland. Zo staat er bijvoorbeeld in art. 610 van Boek 7 BW dat de werknemer voor de arbeid die hij verricht heeft, recht heeft op loon. En op grond van art. 26 van Boek 7 BW heeft de koper de verplichting de koopsom te betalen.

Als iemand een maand als vakantiehulp heeft gewerkt bij een supermarkt en zegt: 'Ik heb recht op betaling van een maandsalaris', dan heeft hij het over een recht van zichzelf. Dat noemen we een *subjectief recht*. Hij heeft dat recht, omdat de rechtsregels (het objectieve recht dus) aangeven dat een persoon die arbeid verricht heeft, recht heeft op loon. Het objectieve recht is dus 'het' recht, zoals het recht op loon of op de koopsom. Het is een subjectief recht als gesproken wordt over 'mijn' recht, bijvoorbeeld mijn recht op loon of mijn recht op de koopsom.

Het loon of de koopsom vormt de inhoud van het recht, het *rechtsobject*. Het rechtsobject bevat in principe de substantie van elke rechtsbetrekking, ook bijvoorbeeld die uit het familierecht.

**Driekwart-
dwingend recht**

**Semidwingend
recht**

Materieel recht

**Formeel recht
Procesrecht**

Objectief recht

Subjectief recht

Rechtsobject

Wij beperken ons in dit boek tot de subjectieve rechten, waarvan het object economische waarde heeft. Mijn recht op loon of op de koopsom behoort tot mijn vermogen. Daarom spreken we in dit verband van (subjectieve) vermogensrechten.

1.2 Rechtsbronnen

Rechtsregels ontstaan uit rechtsbronnen. Deze bronnen zijn te vinden in:

- de wet (subpar. 1.2.1);
- internationale regelingen (subpar. 1.2.2);
- jurisprudentie (subpar. 1.2.3);
- gewoonterecht (subpar. 1.2.4);
- ongeschreven recht (subpar. 1.2.5).

1.2.1 Wet

Rechtsregels die in wetten staan, kunnen op twee manieren worden onderscheiden:

- 1 naar de inhoud;
- 2 naar de wijze van totstandkoming.

Ad 1 Rechtsregels onderscheiden naar inhoud

Wettelijke regels die iedereen in Nederland moet nakomen (voor iedereen verbindend zijn), zijn regels van materieel recht. Zo'n wet is een *wet in materiële zin*. Wetten in materiële zin kunnen door verschillende overheidsorganen gemaakt worden, zoals door de regering en de Staten-Generaal (het parlement; de Tweede en Eerste Kamer) gezamenlijk, door de regering alleen, door een bepaalde minister, door een provincie of door een gemeente. Deze wetten hebben alle als kenmerk dat zij algemeen verbindende voorschriften bevatten. Het zijn algemene, abstracte, burgers bindende rechtsregels.

Wet in materiële zin

Ad 2 Rechtsregels onderscheiden naar wijze van totstandkoming

Naast wetten in materiële zin kennen we wetten in formele zin. We noemen ze ook formele wetten. Bij wetten in formele zin gaat het niet over de inhoud van de rechtsregel, maar over de vraag wie de wet heeft gemaakt. Een wet is alleen een *wet in formele zin* als hij tot stand is gekomen door samenwerking van regering en Staten-Generaal (art. 81 Grondwet). Alleen in dat geval spreken we van een wet in formele zin. Als een wet door een ander overheidsorgaan gemaakt is, dan is er geen sprake van een wet in formele zin.

Wet in formele zin

Omdat het onderscheid toeziet op de inhoud (*wet in materiële zin*) en de wijze van totstandkoming (*wet in formele zin*) zijn er verschillende combinaties mogelijk. De meeste wetten in formele zin zijn ook wetten in materiële zin en bevatten dus iedereen verbindende voorschriften. Voorbeelden zijn het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Koophandel, de Faillissementswet, de Handelsregisterwet (Hrgw) en Handelsnaamwet, de Wet op de ondernemingsraden, het Wetboek van Strafrecht, de Wegenverkeerswet, de Participatiewet en de Wet bodembescherming. Een voorbeeld van een wet die alleen een wet in formele zin is en niet een wet in materiële zin, dus geen iedereen verbindende regels bevat, is de wet waarin toestemming is verleend aan prins Willem-Alexander om een huwelijk aan te gaan met Máxima Zorreguieta. Deze wet is aangenomen door de

regering en Staten-Generaal gezamenlijk op 3 juli 2001 en is slechts van toepassing op de toenmalige prins.

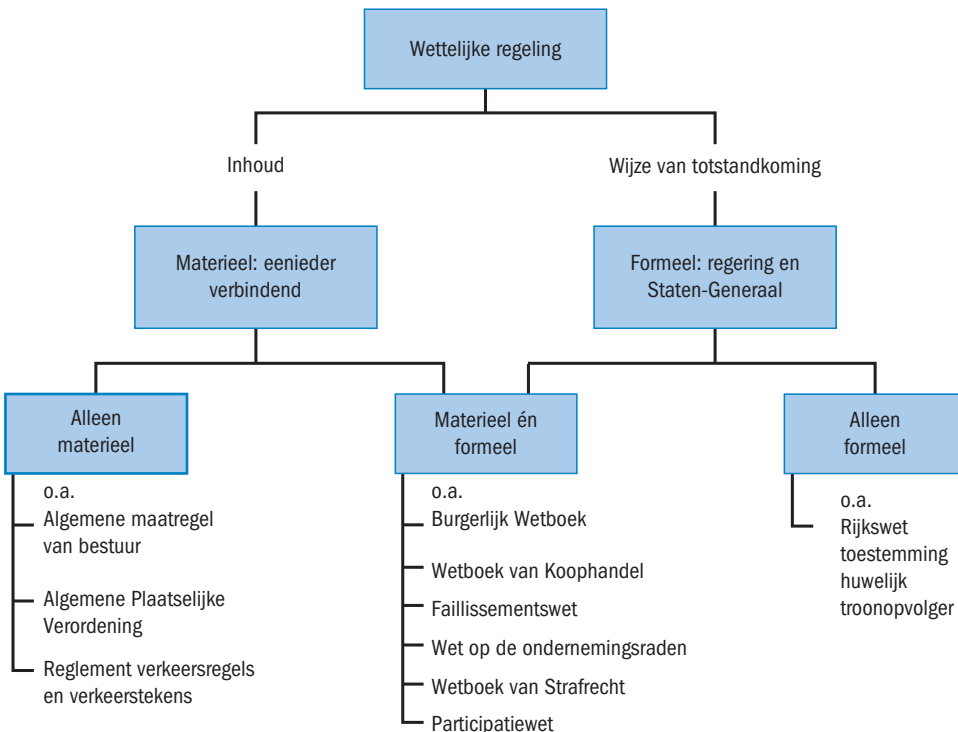
Voorschriften van andere overheidsorganen dan regering en Staten-Generaal gezamenlijk zijn nooit wetten in formele zin. Zij kunnen inhoudelijk wel iedereen verbindende rechtsregels bevatten. Er wordt dan niet langer gesproken van 'wetten', maar van bijvoorbeeld een algemene maatregel van bestuur (AMvB) (art. 89 Grondwet) of van een reglement, zoals het Reglement verkeersregels en verkeerstekens. Komen de voorschriften van ministers, provincies en gemeenten, dan worden zij ministeriële regelingen of verordeningen genoemd. Voorbeelden zijn de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) van een bepaalde gemeente betreffende de openingstijden van winkel of het stellen van voorwaarden voor het verlenen van vergunningen voor de uitoefening van een horecabedrijf in die gemeente.

Als er op basis van een APV een horecavergeving aan een bepaald horecabedrijf wordt verstrekt door de gemeente, dan is die vergunning niet algemeen verbindend. Die vergunning geldt slechts in dat ene geval. Er is dan geen wet in materiële zin. Er wordt dan gesproken over een *beschikking*. Voorbeelden van beschikkingen zijn de toekenning van een bijstandsuitkering aan iemand of het verlenen van een huisvestingsvergunning.

We vatten het voorafgaande samen in figuur 1.3, waarna ook wordt aangegeven hoe wordt bepaald welke wettelijke regeling voorgaat in het geval van een strijdigheid met een andere wettelijke regeling. Dit staat bekend als de rangorderegeling.

Beschikking

FIGUUR 1.3 Onderscheid wettelijke regelingen

Er is een *rangorde* binnen de diverse wettelijke regelingen, die als volgt wordt bepaald:

Rangorde

- 1 Hogere regelingen gaan boven lagere regelingen.
Bovenaan staat de wet in formele zin, dan de AMvB, daarna volgen de ministeriële regeling, de provinciale verordening en de gemeentelijke verordening. De APV van de gemeente Amsterdam die gaat over de plaatsing van verkeersborden, mag dus niet in strijd zijn met het hogere Reglement verkeersregels en verkeerstekens. De gemeente Amsterdam mag bijvoorbeeld geen eigen verkeersborden laten ontwerpen. Zij mag wel bepalen waar de bestaande verkeersborden in haar gebied worden geplaatst. Internationale regelingen kunnen in sommige gevallen boven de nationale wetgeving staan.
- 2 Jongere regelingen gaan voor oudere regelingen.
De bepalingen in het Reglement verkeersregels en verkeerstekens van 2012 vervangen die van het Reglement dat van 2010 dateert.
- 3 Regelingen die voor een bijzonder geval gegeven zijn, gaan vóór de algemene bepalingen.
De bijzondere regeling van nakoming van verbintenissen uit de koopovereenkomst uit Boek 7 gaat vóór de algemene regeling van de nakoming uit Boek 6. De verklaring hiervoor is eenvoudig. Zou deze regeling niet gelden, dan hoefde de bijzondere regeling niet geschreven te worden, omdat zij dan toch niet van toepassing zou zijn.

Het is in sommige situaties mogelijk dat de tweede en de derde regel worden omgedraaid. Op die manier kunnen meer bijzondere, maar oudere regels nog voor blijven gaan op algemenere, maar nieuwere regels.

1.2.2 Internationale regelingen

Behalve met het Nederlandse nationale recht heeft Nederland te maken met internationale regelingen. Dat kunnen verdragen zijn die tussen de verschillende staten worden gesloten. *Verdragen* zijn overeenkomsten tussen twee of meer landen. Als deze verdragen rechtsregels bevatten, zijn zij net als de nationale wet rechtsbron. Er ontstaat gebondenheid aan deze verdragen nadat goedkeuring is verleend door de Staten-Generaal (art. 91 Grondwet). De wet bepaalt de gevallen waarin geen goedkeuring is vereist. Als we ons tot het privaatrecht beperken, kunnen we in dit verband denken aan het internationale privaatrecht (IPR).

Verdragen

Het *internationale privaatrecht* bevat regels voor het oplossen van conflicten die kunnen ontstaan tussen de rechtsstelsels van de verschillende landen. Het IPR geeft bijvoorbeeld antwoord op de vraag: als ik een huis in Frankrijk koop, welk recht is dan van toepassing? Verder bevat het IPR afspraken ten aanzien van de erkenning van elkaars huwelijks- of echtscheidingswetgeving. De Nederlandse regels van het internationale privaatrecht zijn sinds 1 januari 2012 geregeld in Boek 10 BW; zie ook subparagraaf 1.3.3.

Internationaal
privaatrecht

Nederland heeft zich daarnaast aangesloten bij internationale organisaties, zoals de Verenigde Naties, de NAVO en de Europese Unie (EU). Volgens art. 93 van de Grondwet kunnen bepalingen van dergelijke organisaties algemeen verbindend zijn in Nederland. Die bepalingen moeten dan naar inhoud iedereen kunnen verbinden. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de verordeningen van de EU. Bepalingen van internationale verdragen die *rechtstreekse werking* hebben, noemen we 'self-executing' bepalingen.

Rechtstreekse
werking

De Europese Unie vaardigt ook richtlijnen uit. In die richtlijnen is een bepaald doel opgenomen dat alle lidstaten moeten realiseren in hun land. De lidstaten mogen dan zelf bepalen hoe ze dat in nationale wetgeving opnemen. Zo zijn er bijvoorbeeld richtlijnen uitgevaardigd op het gebied van het vennootschapsrecht over het opstellen van jaarrekeningen (art. 360 e.v. Boek 2 BW) en de juridische fusie van ondernemingen (art. 308 e.v. Boek 2 BW). Deze richtlijnen hebben tot gevolg dat Nederland zijn wetgeving moet aanpassen. Dat laatste is gebeurd door de invoering van de hiervoor vermelde artikelen in Boek 2 BW.

1.2.3 Jurisprudentie

Jurisprudentie

Onder *jurisprudentie* of rechtspraak wordt het geheel van rechterlijke uitspraken verstaan. Rechters zijn bevoegd geschillen met betrekking tot burgerlijke rechten en schuldvorderingen te beslissen en strafbare feiten te berechten (art. 112 en 113 Grondwet). Rechters zijn daarin onafhankelijk. Dat wil zeggen dat iedere rechter bevoegd is volgens zijn inzicht binnen de grenzen van de wet recht te spreken.

Rechters zullen zich meestal, met het oog op de rechtszekerheid en de rechtsgelijkheid, richten naar de uitspraken die andere rechters in soortgelijke zaken hebben gedaan. Zij richten zich vooral naar de uitspraken van ons hoogste rechtscollege, de Hoge Raad. Door hun uitspraken maken rechters in feite nieuwe rechtsregels naast de wet, hoewel zij geen wetgevende bevoegdheid hebben. Een rechter moet recht spreken, ook in die gevallen waarvoor geen wettelijke regel is of waarvoor de betreffende regel onvolledig of onduidelijk is (art. 13 Wet algemene bepalingen). Deze rechterlijke uitspraak – die dus meestal afgeleid zal zijn van een uitspraak van de Hoge Raad – geldt dan als rechtsregel. Iedereen dient zich aan deze rechtsregel te houden. Deze vorm van rechtspraak wordt jurisprudentie genoemd.

Advocaten maken bij het procesvoeren gebruik van verschillende wetten, maar ook van jurisprudentie. Zij verwijzen in hun stukken, bestemd voor de rechter, aan bepaalde rechterlijke uitspraken in soortgelijke gevallen. Zij willen zo de rechter van hun gelijk overtuigen.

Interpretatiemethoden

De rechter kan bij zijn besluitvorming gebruikmaken van zogenoemde *interpretatiemethoden* om regels in een concreet geval te kunnen uitleggen om tot een oordeel te komen. Voorbeelden van interpretatiemethoden zijn de rechts- en wethistorische interpretatie, de grammaticale interpretatie en de teleologische interpretatie, waarbij gebruik wordt gemaakt van de bedoeling van de wetgever. Bij de rechts- en wethistorische methode wordt de geschiedenis van het recht respectievelijk de wet gebruikt. En bij de grammaticale methode interpreteert de rechter de betekenis van een begrip (het woord) aan de hand van het normale spraakgebruik.

Redeneertechnieken

Er zijn ook *redeneertechnieken* die de rechter gebruikt. We kennen de redenering *a contrario* en de redenering naar *analogie*. Bij de *a contrario* redenering wordt op grond van verschillen met een ander geval gekomen tot een andere uitkomst. Bij de redenering naar analogie wordt daarentegen geoordeeld dat een niet geregeld geval, lijkt op een geval waarin een regel wel voorziet. Die laatste regel wordt dan gebruikt.

1.2.4 Gewoonterecht

Gewoonterecht wordt door de mensen zelf ontwikkeld. Mensen ontwikkelen bepaalde gedragspatronen en ze gaan elkaar hier ook aan houden. 'Zo ging het altijd', beweren ze dan. Wil gewoonte in het recht een rol gaan spelen, dan moet er aan twee voorwaarden zijn voldaan. In de eerste plaats moet de gewoonte gedurende lange tijd in een bepaalde kring zijn gevolgd. In de tweede plaats moet door dat gebruik gedurende lange tijd de overtuiging zijn ontstaan dat men zich overeenkomstig deze regel moet gedragen. Als dat laatste gebeurt, dan is de gewoonterechtelijke regel een rechtsregel geworden. Doordat de rechter vervolgens de regel van gewoonterecht in de rechtspraak gaat gebruiken, wordt deze als rechtsregel geformuleerd en erkend.

Gewoonterecht

De gewoonte komt ook in de wet voor. Zo noemt art. 248 van Boek 6 BW de gewoonte als een van de factoren die de inhoud van een overeenkomst kunnen bepalen. En art. 618 van Boek 7 BW bepaalt dat als tussen de werkgever en de werknemer geen bepaald loon is afgesproken, de werknemer recht heeft op het loon dat gebruikelijk is op het tijdstip waarop de arbeidsovereenkomst is aangegaan.

1.2.5 Ongeschreven recht

De wetten, de internationale regelingen en de jurisprudentie behoren tot het geschreven recht. Dat komt omdat zij door daartoe bevoegde instanties zijn uitgevaardigd. De gewoonte is daarentegen ongeschreven, aangezien zij vanuit een bepaalde groep mensen is ontstaan.

Er zijn nog meer regels van ongeschreven recht. Een daarvan is de zogenoemde *redelijkheid en billijkheid*. De rechter kan bijvoorbeeld de redelijkheid en billijkheid als aanvulling gebruiken bij de bepaling van de inhoud van hetgeen partijen zijn overeengekomen. Er staat nergens beschreven wat die redelijkheid en billijkheid nu precies inhouden. Dat zal van de concrete omstandigheden afhangen en kan dus van geval tot geval verschillen. Het zojuist genoemde art. 248 lid 2 van Boek 6 BW bepaalt dat een tussen contractpartijen afgesproken bepaling niet van toepassing is als dat in de gegeven omstandigheden in strijd met de redelijkheid en billijkheid zou zijn. Dat betekent dus in de praktijk dat zelfs als een van de contractpartijen op papier gelijk zou hebben, zij toch geen gelijk krijgt als de overeengekomen regel onaanvaardbaar is. De redelijkheid en billijkheid treden hier dus als corrigerende factor op.

Redelijkheid en billijkheid

Andere regels van ongeschreven recht zijn de zogenoemde *algemene beginselen van behoorlijk bestuur*, die in het bestuursrecht een rol spelen. De beginselen dienen als corrigerende factor voor optreden van de overheid tegenover de burger. Zo moet een overheidsorgaan bijvoorbeeld gelijke gevallen gelijk behandelen en moet het overheidsorgaan bij het nemen van een beslissing als een zorgvuldig bestuurder te werk gaan. Sommige van deze beginselen zijn inmiddels in de Algemene wet bestuursrecht opgenomen. Hierdoor is een aantal van die ongeschreven regels geschreven recht geworden.

Algemene beginselen van behoorlijk bestuur

1.3 Burgerlijk Wetboek

Een belangrijke rechtsbron is het Burgerlijk Wetboek (BW). Het BW is de bron die wij – gezien de inhoud van dit boek – bij de bestudering van de stof het meest zullen raadplegen.

In het Burgerlijk Wetboek wordt het privaatrecht systematisch behandeld.

Het BW bevat tien boeken:

- 1 Boek 1 Personen- en familierecht;
- 2 Boek 2 Rechtspersonen;
- 3 Boek 3 Vermogensrecht in het algemeen;
- 4 Boek 4 Erfrecht;
- 5 Boek 5 Zakelijke rechten;
- 6 Boek 6 Algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht;
- 7 Boek 7 Bijzondere overeenkomsten;
- 8 Boek 7A Bijzondere overeenkomsten (vervolg);
- 9 Boek 8 Verkeersmiddelen en vervoer;
- 10 Boek 10 Internationaal privaatrecht.

De tien boeken zijn elk onderverdeeld in titels en die titels weer in afdelingen. De afzonderlijke regels worden in zogenoemde artikelen weergegeven. Elk boek heeft een eigen nummering.

Hoe moet een artikel uit het BW nu geciteerd worden? Art. 10 uit Boek 3 BW bijvoorbeeld wordt als volgt genoteerd: art. 3:10 BW. Dus eerst het nummer van het boek en na de dubbele punt het artikelnummer. Daarna volgt de afkorting van de wet. Art. 10 uit Boek 5 wordt dan: art. 5:10 BW. Staat de afkorting van het woord artikel als eerste woord in de zin, dan wordt het met een hoofdletter geschreven. Als het niet op de eerste plaats staat, dan schrijven we de afkorting met een kleine letter. Als een artikel is verdeeld in leden, wordt dat ook meegenomen bij het citeren. Zo wordt het eerste lid van artikel 10 Boek 5 BW genoteerd als art. 5:10 lid 1 BW.

Het Burgerlijk Wetboek is gehercodificeerd. Dat betekent dat de oude oorspronkelijke wetteksten van het Burgerlijk Wetboek op één Boek na zijn vervangen door nieuwe. Het voormalige BW begon met art. 1 en telde door tot en met het laatste artikel. In het nieuwe BW begint elk boek met art. 1. Boek 7A vormt daarop een uitzondering. Boek 7A bevat nog artikelen uit het oude Burgerlijk Wetboek. Daarom begint Boek 7A met art. 1576 en is de tekst nog geschreven in ouder Nederlands. Het is de bedoeling dat de tekst van Boek 7A op termijn wordt opgenomen in Boek 7. Boek 7A komt dan te vervallen.

Boek 9 ontbreekt in de rij. De gedachte was om in Boek 9 intellectuele eigendomsrechten op te nemen. Daarbij kan worden gedacht aan het auteursrecht en het octrooirecht. Omdat deze onderwerpen inmiddels veelal in internationale verdragen geregeld zijn, vinden sommigen een aparte regeling ervan in het Nederlandse Burgerlijk Wetboek onnodig. Anderen pleiten voor een Boek 9 BW met een codificatie van alleen de vermogensrechtelijke aspecten van de intellectuele eigendom. De invoering van Boek 9 heeft tot nu toe nog niet plaatsgevonden.

Het BW is een belangrijke rechtsbron. Hierna gaan we dieper op de inhoud van het BW in. De Boeken 1 en 2 komen in subparagraaf 1.3.1 aan de orde, de Boeken 3 tot en met 8 in subparagraaf 1.3.2. Subparagraaf 1.3.3 bevat

het internationale privaatrecht. Deze paragraaf eindigt met een uitleg over de opbouw van het BW (subpar. 1.3.4).

1.3.1 Personen- en familierecht en rechtspersonen (Boek 1 en 2)

De Boeken 1 en 2 behandelen de *rechtssubjecten*. Er zijn twee soorten personen of rechtssubjecten, te weten: natuurlijke personen en rechtspersonen. *Natuurlijke personen* zijn mensen van vlees en bloed. *Rechtspersonen* zijn de naamloze en besloten vennootschap, de vereniging, de coöperatie, de onderlinge waarborgmaatschappij en de stichting (art. 2:3 BW). Dat zijn allemaal *privaatrechtelijke rechtspersonen*. Daarnaast bezitten ook de Staat der Nederlanden, provincies, gemeenten en waterschappen rechtspersoonlijkheid (art. 2:1 BW). Deze laatste zijn de *publiekrechtelijke rechtspersonen*. En tot slot zijn alle kerkgenootschappen rechtspersoon (art. 2:2 BW). De kerkgenootschappen worden geregeerd door hun eigen statuut en zijn geen privaatrechtelijke of publiekrechtelijke rechtspersonen.

Rechtssubjecten zijn dragers van rechten en plichten: zijn *rechtsbevoegd*. Natuurlijke personen zijn volgens het recht rechtsbevoegd. Rechtspersonen zijn instellingen waaraan het recht rechtsbevoegdheid heeft toegekend (art. 2:5 BW). Het feit dat natuurlijke personen en rechtspersonen rechtsbevoegd zijn, wil zeggen dat zij drager zijn van rechten en plichten en op grond daarvan een vermogen hebben. Maar als iemand een vermogen heeft, wil dat nog niet zeggen dat hij iets met dat vermogen kan doen. Daarvoor moet die persoon handelingsbekwaam zijn.

Handelingsbekwaam zijn betekent volgens de wet dat een persoon in staat is (onaantastbare) rechtshandelingen te verrichten. Een voorbeeld van een rechtshandeling is de koopovereenkomst. Iemand die een nieuwe mobiele telefoon koopt, aanvaardt het rechtsgevolg dat daaruit voortvloeit, namelijk het feit dat hij dan de koopprijs voor die mobiele telefoon moet betalen. In principe is iedere natuurlijke persoon handelingsbekwaam (art. 3:32 lid 1 BW). De wet maakt echter een uitzondering voor minderjarigen (art. 1:234 BW) en meerderjarigen die om een bepaalde reden onder curatele zijn gesteld (art. 1:378 en 381 lid 2 BW), omdat bijvoorbeeld iemand tijdelijk zijn belangen niet behoorlijk kan waarnemen als gevolg van gewoonte van drugsmisbruik. Rechtspersonen zijn altijd handelingsbekwaam.

Boek 1 BW regelt het familierecht. Het familierecht is uiteraard alleen van toepassing op natuurlijke personen. Boek 2 geeft regels betreffende de rechtspersonen. Rechtspersonen zijn wat het vermogensrecht betreft gelijk aan natuurlijke personen (art. 2:5 BW).

1.3.2 Vermogensrecht (Boek 3 t/m 8)

Zoals in subparagraaf 1.3.1 al is aangegeven, is een rechtssubject of (juridisch) persoon drager van rechten en plichten en kan hij op grond daarvan een vermogen hebben. Een *vermogen* is het geheel van op geld waardeerbare rechten en plichten of, anders gezegd, de bezittingen en de schulden van een bepaalde persoon. De Boeken 3 tot en met 8 van het Burgerlijk Wetboek behandelen het vermogensrecht.

Boek 3, met als titel 'Vermogensrecht in het algemeen', behandelt de algemene regels. In dat boek staan de regels die van toepassing zijn op het

Rechtssubjecten

Natuurlijke personen

Rechtspersonen

Privaatrechtelijke rechtspersonen

Publiekrechtelijke rechtspersonen

Rechtsbevoegd

Handelingsbekwaam

Vermogen

Goederen Zaken

gehele vermogensrecht. In Boek 3 zien we het woord 'vermogensrecht' niet meer opduiken, althans niet in de zin die de titel aangeeft. Boek 3 spreekt slechts over *goederen*. Goederen kunnen stoffelijk zijn – materieel/tastbaar – of niet. Zijn de goederen stoffelijk, dan spreekt de wet van *zaken*. Voorbeelden van zaken zijn een huis, een auto of een boek. Dieren zijn met de invoering van art. 3:2a lid 1 BW geen zaken meer. De bepalingen met betrekking tot zaken zijn vervolgens wel op dieren van toepassing verklaard (art. 3:2a lid 2 BW).

Vermogens- rechten

Zijn de goederen niet-stoffelijk, dan spreekt de wet van *vermogensrechten*. Een vermogensrecht is een 'recht' op een huis of auto of op de koopsom. Sommige goederen – registergoederen genoemd – moeten in een openbaar register worden ingeschreven, andere niet. Dit staat allemaal in titel 1 van Boek 3. Daarnaast behandelt Boek 3 rechtshandelingen en volmacht (titel 2 en 3), verkrijging en verlies van goederen (titel 4), rechten op goederen, zoals bezit en het houderschap, gemeenschap, vruchtgebruik, pand en hypotheek (titels 5 t/m 9) en de wijze waarop degenen die recht hebben op die goederen, de schuldeisers, hun rechten kunnen realiseren (titel 10).

Boek 4, het erfrecht, regelt wat er met iemands goederen gebeurt na diens overlijden. Boek 5 behandelt de rechten op zaken, zoals eigendom, erfpacht en opstal en appartementsrechten. Boek 6 gaat over verbintenissen. Er ontstaat bijvoorbeeld een verbintenis als ik iets koop. Het gevolg daarvan is dat ik de koopprijs moet betalen. Het recht van de verkoper op de koopprijs vormt samen met mijn verplichting om de koopprijs te betalen een verbintenis. In Boek 6 komen onder andere aan de orde hoe verbintenissen kunnen ontstaan (uit de (on)rechtmatige daad of overeenkomst) en wat hun gevolgen zijn, de nakoming en niet-nakoming van verbintenissen en het tenietgaan van verbintenissen.

Boek 7 regelt de bijzondere overeenkomsten, zoals de koopovereenkomst, de lastgeving, de arbeidsovereenkomst en de vaststellingsovereenkomst. In Boek 8 staan wettelijke bepalingen met betrekking tot het vervoer van personen en goederen, het vervoer per schip (zee- en binnenvaart), de exploitatie van schepen, ongevallen met schepen, aansprakelijkheid voor schade en tot slot het wegvervoer.

1.3.3 Internationaal privaatrecht (Boek 10)

Boek 10, ingevoerd op 1 januari 2012, bevat de Nederlandse regels met betrekking tot het internationaal privaatrecht. Zoals gezegd bevat het internationale privaatrecht regels voor het oplossen van conflicten, die kunnen ontstaan tussen de rechtsstelsels van verschillende landen. Dit komt bijvoorbeeld voor als een Nederlander met een vreemdeling trouwt en de positie van de eventuele kinderen geregeld moet worden. Of als er een contract wordt gesloten door een Nederlands bedrijf met een buitenlands bedrijf of als je als Nederlander via internet een artikel aanschaft in de Verenigde Staten (zie ook subpar. 1.2.2). De regels van het Nederlandse internationale privaatrecht zijn naast het nationale Nederlandse recht van toepassing. Omdat Nederland lid is van de EU en internationale overeenkomsten met andere landen heeft gesloten met betrekking tot het internationale privaatrecht, beperkt de regeling van Boek 10 BW zich tot die gevallen waarin er geen Europese regeling is of waarin er geen internationale verdragen zijn die kunnen worden toegepast. Kort gezegd is

Boek 10 alleen van toepassing voor landen die geen deel uitmaken van de EU of waarmee Nederland geen internationaal verdrag heeft gesloten.

Boek 10 bevat allereerst regels van zogeheten conflictenrecht. Het conflictenrecht is van toepassing in die gevallen waarin een rechtsregel van een bepaald land in strijd is met een regel van Nederlands recht (titel 1). Verder beperkt de regeling van Boek 10 zich voor het grootste deel tot de specifieke onderwerpen van het Burgerlijk Wetboek, zoals het personen- en familierecht (huwelijk, huwelijksvermogensrecht, geregistreerd partnerschap en haar vermogensrechtelijke gevolgen, afstammingsrecht, levensonderhoud en dergelijke; zie de titels 2 t/m 7), de corporaties (besloten vennootschap, naamloze vennootschap, coöperatie, onderlinge waarborgmaatschappij en stichting; titel 8), vertegenwoordiging (titel 9), goederenrecht (titel 10), trustrecht (titel 11), erfrecht (titel 12), verbintenissenrecht (titels 13 en 14) en tot slot zeerecht, binnenvaartrecht en luchtrecht (titel 15).

1.3.4 Opbouw van het BW

Het Burgerlijk Wetboek – en met name het vermogensrecht – heeft een zogenoemde getrapte opbouw. We noemen dit ook wel de gelaagde structuur van het Burgerlijk Wetboek. *Getrapte of gelaagde structuur* betekent dat eerst de algemene regels over een bepaald onderwerp aan de orde komen en vervolgens de meer bijzondere regels. Zo overkoepelen de algemene bepalingen uit Boek 3 de speciale bepalingen uit de Boeken 5, 6 en volgende. En de bepalingen uit Boek 6 overkoepelen de (meer) speciale bepalingen uit de Boeken 7 en 8. Zo geeft Boek 7 alleen de zeer specifieke bepalingen betreffende de koopovereenkomst en de arbeidsovereenkomst weer. Meer algemene bepalingen betreffende de overeenkomst staan in Boek 6 bij het overeenkomstenrecht. Zo kan het zijn dat als je bezig bent met de koopovereenkomst of arbeidsovereenkomst er ook bepalingen uit Boek 7 en Boek 6 van het BW nodig zijn.

In het Burgerlijk Wetboek zijn zogenoemde schakelbepalingen opgenomen. Die bepalingen spelen een belangrijke rol. *Schakelbepalingen* verklaren een aantal rechtsregels van het Burgerlijk Wetboek ook buiten het vermogensrecht van toepassing.

Getrapte of
gelaagde
structuur

Schakel-
bepalingen

Kernbegrippenlijst

1

Aanvullend recht	Regel door de wet gegeven, die slechts van toepassing is voor zover partijen zelf geen regeling hebben getroffen. Dit wordt ook wel regelend recht genoemd.
Driekwartdwingend recht	Rechtsregel waarvan mag worden afgeweken bij collectieve arbeidsovereenkomst (of bij regeling door of namens een daartoe bevoegd bestuursorgaan).
Dwingend recht	Rechtsregel, waarvan – op straffe van nietigheid – niet mag worden afgeweken.
Formeel recht	Het formeel recht (procesrecht) geeft aan hoe de regels van materieel recht moeten worden gehandhaafd.
Gewoonterecht	Door mensen ontwikkelde gedragspatronen waaraan iedereen wordt gehouden.
Handelingsbekwaam	Het kunnen verrichten van onaantastbare rechtshandelingen.
Interpretatiemethoden	Methoden die de rechter kan gebruiken om regels uit te leggen in concrete gevallen. Voorbeelden van interpretatiemethoden zijn de rechts- en wethistorische interpretatie, de grammaticale interpretatie en de teleologische interpretatie.
Jurisprudentie	Geheel van rechterlijke uitspraken.
Materieel recht	Beschrijft de inhoud van de rechtsregel. Het materieel recht bevat rechten en plichten, geboden en verboden.
Objectief recht	Het geheel van geldende rechtsregels.
Persoon	Rechtssubject.
Privaatrecht	Geeft regels betreffende de onderlinge verhouding tussen rechtssubjecten. Het recht tussen burgers onderling. Wordt ook privaatrecht, civiel recht of burgerlijk recht genoemd.
Publiekrecht	Regelt de verhouding tussen overheid en burger en de organisatie van de verschillende overheidsorganen.
Rechtsbevoegd	Dragers zijn van rechten en plichten, een vermogen hebben, rechten uitoefenen.

Rechtsbron	Ontstaansgrond voor rechtsregels: wet, internationale regeling, jurisprudentie, gewoonterecht en ongeschreven recht.
Rechtsobject	De inhoud van een subjectief recht.
Rechtsregel	Regel die door de bevoegde autoriteiten als rechtsregel wordt erkend, toegepast en afgedwongen.
Rechtssubject	Drager van rechten en plichten, kan een vermogen hebben. Kan zijn een natuurlijk persoon of een rechtspersoon.
Redeneertechnieken	Technieken die de rechter kan gebruiken om tot een conclusie te komen in concrete gevallen. We kennen de redenering a contrario, waarbij de verschillen doorslaggevend zijn. En we kennen de redenering naar analogie, waarbij de overeenkomsten van belang zijn.
Regelend recht	Aanvullend recht.
Semidwingend recht	De mogelijkheid dat de werkgever en de individuele werknemer samen schriftelijk kunnen afwijken van de wettelijke bepaling.
Subjectief recht	Bevoegdheid die een rechtssubject aan het objectieve recht ontleent.
Verdrag	Een overeenkomst tussen twee of meer landen.
Vermogen	Het geheel van rechten en plichten ofwel de bezittingen en de schulden.
Wet in formele zin	Wet die tot stand is gekomen in samenwerking tussen regering en Staten-Generaal (parlement; de Tweede en Eerste Kamer).
Wet in materiële zin	Algemeen verbindend voorschrift.

Meerkeuzevragen

1

- 1.1** 'Als ik een kamer huur, heb ik recht op woongenot', beweert Marieke tegen haar medestudenten.
Op welk soort recht doelt Marieke?
- a** Een objectief recht.
 - b** Een rechtsobject.
 - c** Een rechtssubject.
 - d** Een subjectief recht.
- 1.2** Bij welke van de volgende conflictsituaties worden ter beslissing van het probleem privaatrechtelijke rechtsregels toegepast?
- a** De gemeente Zaandam weigert Piet Prins een horecaverunning te verlenen.
 - b** Nico Post wordt door de officier van justitie vervolgd, omdat hij 's nachts in een pand aan de Kalverstraat heeft ingebroken.
 - c** Straatman weigert aannemer Willems de totale aanneemsom voor de verbouwing van zijn badkamer te betalen, omdat hij meent dat de verbouwing nog niet is afgerond.
 - d** Vrooms huis wordt onteigend, omdat de gemeente op die plek vanwege de stadsvernieuwing nieuwe woningen wil bouwen.
- 1.3** Welke van de volgende beweringen is juist?
- a** Aanvullend recht geldt slechts voor zover partijen zelf geen andere regeling hebben getroffen.
 - b** Een oudere wet wijkt voor een jongere AMvB.
 - c** Richtlijnen van de EU bevatten zogenoemde self-executingbepalingen.
 - d** Slechts geschreven gewoonterecht kan rechtsbron zijn.
- 1.4** Waarvan is sprake als een besluit tot stand is gekomen in samenwerking tussen regering en parlement?
- a** Een wet in formele zin.
 - b** Een wet in materiële zin.
 - c** Formeel recht.
 - d** Materieel recht.
- 1.5** Wat wil rechtsbevoegd zijn zeggen?
- a** Rechten en plichten kunnen hebben.
 - b** Recht kunnen spreken.
 - c** Rechtshandelingen kunnen verrichten.
 - d** Rechtsregels kunnen voorschrijven.
- 1.6** In welke zin wordt het woord 'recht' in subjectieve zin gebruikt?
- a** In ons geldende *recht* is het stakingsrecht als *recht* erkend.
 - b** Dat is onrechtvaardig! Ik vind dat ik *recht* heb op 10% korting!

- c** Ik heb *recht* op die auto, omdat die auto *rechtens* mijn eigendom is.
d Mensenrechten en rechten van de onvermogenen op bijstand.
- 1.7** Iemand die een onaantastbare rechtshandeling verricht, is:
a handelingsbekwaam.
b een rechtssubject.
c rechtsbevoegd.
d een rechtspersoon.
- 1.8** Wat is juist ten aanzien van een verdragsbepaling?
a Een verdragsbepaling gaat in alle gevallen boven andere rechtsbronnen.
b Een verdragsbepaling bevat alleen rechten in subjectieve zin en geen rechtsregels (recht in objectieve zin).
c Een verdragsbepaling heeft directe werking als zij iedereen kan verbinden.
d Een verdragsbepaling is geschreven internationaal gewoonterecht.
- 1.9** *Stelling I* – Schakelbepalingen verklaren een aantal rechtsregels van het Burgerlijk Wetboek ook buiten het vermogensrecht van toepassing.
Stelling II – De bewering dat het Burgerlijk Wetboek een gelaagde structuur heeft, wil zeggen dat speciale regels algemene regels buiten werking stellen.
a Beide stellingen zijn juist.
b Stelling I is juist en stelling II is onjuist.
c Stelling I is onjuist en stelling II is juist.
d Beide stellingen zijn onjuist.
- 1.10** In welke van de volgende gevallen is er sprake van een rechtsbron? (Er zijn meer antwoorden goed.)
a De mening van een student in zijn scriptie.
b Een prijzenbeschikking van de overheid.
c Geschreven gewoonterecht.
d Internationale regeling.
e Jurisprudentie.
f Een gemeentelijke verordening.
g De Drank- en Horecawet.
h Een modevoorschrift.
- 1.11** ‘Ik sta op mijn *recht*’ (1), zegt hij, die het *recht* (2) met voeten treedt. In welke zin worden de woorden *recht* hier gebruikt?
a 1 in subjectieve en 2 in objectieve zin.
b 1 in objectieve en 2 in subjectieve zin.
c Zowel 1 als 2 in subjectieve zin.
d Zowel 1 als 2 in objectieve zin.
- 1.12** In welke van de volgende gevallen is er sprake van een rechtsregel?
a ‘Wie het eerst komt, die het eerst maalt.’
b De afzender is verplicht de vervoerder schade te vergoeden als de vervoersdocumenten niet aanwezig zijn.
c Het zwembad is vanaf 1 april geopend voor het publiek.
d De Vijzelstraat is vanwege het jaarlijkse bloemencorso door de wijkvereniging afgesloten.

Oefenvragen

1

- 1.1** Buys zoekt in zijn wetboek wie de kosten voor het sluiten van de koopovereenkomst moet betalen. Hij leest in art. 7:12 BW dat deze kosten voor rekening van de koper komen. Dat betekent dat hij, omdat hij de verkoper is, recht heeft op vergoeding van die kosten.
- a** Wat is het verschil tussen een objectief en een subjectief recht?
 - b** Hoe zou je het recht van de verkoper in het wetsartikel juridisch kunnen noemen?
 - c** Buys heeft recht op vergoeding van de betreffende kosten. Hoe wordt dat recht benoemd?
 - d** De koopovereenkomst staat in Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek. In welk Boek staan de meer algemene bepalingen die op de koopovereenkomst van toepassing zijn?
 - e** Wat is het doel van een zogenoemde schakelbepaling?
 - f** Bevat het Burgerlijk Wetboek materieel of formeel recht?
 - g** Is het Burgerlijk Wetboek een wet in formele en/of in materiële zin?
- 1.2** Een bedrijfsgebouw is eigendom van de besloten vennootschap van Barends. Het woonhuis, waarin hij met zijn gezin woont, staat op zijn eigen naam. Barends en zijn besloten vennootschap hebben een vermogen.
- a** Welke soorten rechtssubjecten zijn in het gegeven van deze vraag opgenomen?
 - b** Waarom kunnen Barends en de besloten vennootschap een eigen vermogen hebben?
 - c** Wat betekent rechtsbevoegd zijn?
 - d** Waar zijn de rechtssubjecten in het Burgerlijk Wetboek geregeld?
 - e** Kun je nog andere rechtssubjecten noemen?
- 1.3** De volgende wettelijke regelingen zijn gegeven: een algemene plaatselijke verordening van de gemeente Den Haag uit 2019, een provinciale verordening van de provincie Zuid-Holland uit 2018 en een wet in formele zin van 2012.
- Wat is de volgorde van de genoemde regelingen als ze strijdig zijn?